

Katılım efsane mi gerçek mi, gerçek olabilir mi?

Katılım (katılımcı demokrasi) için en yakın kavramın, 'doğrudan demokrasi' olduğunu söyleyebiliriz.. Ancak doğrudanlık sadece bir tek katmanı ifade derken katılım kendi içinde hiyerarşik pek çok katmanı ifade edebilir.

Akın Atauz

27/02/2021

aatauz@yahoo.com

Demokrasi, doğrudan demokrasi, demokratik kent yönetimi ve katılımcı yönetim, planlama, demokratik planlama/ katılımcı planlama gibi terimleri, kategoriler olarak kabaca tartıştık ancak katılım kavramını doğrudan tartışmadık.

Katılım nedir?

Katılım oldukça yeni bir kavram gibi durmakla birlikte aynı zamanda en antik **Yunan** "polisinin" (kentinin) yönetiminden beri (bütün eksiklikleriyle birlikte) uygulanmakta olan bir kavram. Poliste, kent kamusal alanının durumu ya da geleceği ile ilgili sorunların yetişkin erkek kentli yurttaşlar tarafından bir mecliste tartışılarak karara (bazen yasalara) bağlanıp çözüldüğünü (kabaca) biliyoruz. Demografik olarak büyüyen ve yoğunlaşan kentler ve demokratik işleyişlere/ kent yönetimine "katılma" süreçlerinin giderek daha dolaylı ve toplumun kendisinden uzaklaşmış/ yabancılaşmış bir konuma doğru sürüklenmesinden dolayı belki de teorik tartışmalar bir arayış olarak önem kazandı.

Katılım (katılımcı demokrasi) için en yakın kavramın, “**doğrudan demokrasi**” olduğunu söyleyebiliriz. Ancak “doğrudanlık” sadece bir tek katmanı ifade derken katılım kendi içinde hiyerarşik pek çok katmanı ifade ediyor olabilir. Bunun nedeni temsilciler aracılığıyla katılımda bireyin kendi iradesinden ve gereksinimlerinden / duyarlıklarından (görelî) uzaklaşma olsa da “katılımın” bir anlamda gerçekleştiğinin kabul edilmesidir. Birey düzeyinden uzaklaştıkça ve yetkiler bir “temsilciye” aktarılarak kullanıldıkça doğrudanlık azalmakta ve bireyin gerçeği ile bağı zayıflamakta/ dolaylı ve dolambaçlı hale gelmekte ve giderek yok olmaktadır denilebilir.

Bu durumda katılım için iki geniş kategori (ya da iki katılım türü) adlandırabiliriz:

- Doğrudan katılım
- Dolaylı katılımlar (bireyin farklı uzaklık ya da yakınlıktaki bir imleyle temsil edilmesi)

KADIKÖY SENİN KARAR SENİN

Eşdeğer Projelerin Çevrim İçi Sunum Programı

14:00 - 14:15
Açılış
14:15 - 14:30
15 Sıra Numaralı Projenin Sunumu
14:30 - 15:30
Soru - Yanıt Oturumu
15:30 - 15:45
Ara
15:45 - 16:00
53 Sıra Numaralı Projenin Sunumu

16:00 - 17:00
Soru - Yanıt Oturumu
17:00 - 17:15
Ara
17:15 - 17:30
26 Sıra Numaralı Projenin Sunumu
17:30 - 18:30
Soru - Yanıt Oturumu

27 KASIM

ETÜD VE PROJELER DAİRE BAŞKANLIĞI

İPA İstanbul Planlama Ajansı

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Oylamaya katılmak için
www.istanbulsenin.org/kadikoy

Birey ile temsilci arasındaki iletişim ve etkileşim

Önce bu uzaklaşmanın niteliği üzerinde kısaca duracak olursak temsilin niteliğinin birey ile temsilci arasındaki iletişim ve etkileşimin özelliklerine bağlı olacağı açıktır. Eğer temsilci sık ve nitelikli bilgilendirmelerle bireyler (temsil etikleri) ile etkileşmekteyse ve bunu sağlıklı ve sürdürülebilir bir tempoda ve etik kurallara tam olarak bağlı bir biçimde yapıyorsa, bu uzaklaşmanın bir anlamda kompanse edildiği (ya da bireyin uzaklaşmasına karşın özgün olarak yaratılan etkileşimlerle olumsuzlukları azaltılabildiği) düşünülebilir.

Bu durumda birey temsilcileri aracılığıyla (dolaylı olarak) sürece katılmakta, ama kararlar üzerindeki dolaylı etkisini koruyabilmektedir. Dolaylı temsilde bireyin temsilcisini denetleyemediği ya da düşüncelerini/taleplerini yeteri kadar güçlü bir biçimde temsil etmediğini düşünüyorsa temsilcisini geri çağırma ve/veya değiştirme hakkına sahip olması gerektiğini ek bir koşul olarak belirtmek gerekecektir.

Bu düşüncüyü derinleştirebilmek için temsil edilme gereğinin ortaya çıkış nedenlerine kısaca bakmak, gerekli olacaktır: Neden doğrudan bir katılımdan vaz geçmek ve katılmayla ilgili işlemleri bir başkasına/ bir dolayıma devretmek durumunda kalırız?

Önce karar çevresinin olası özelliklerini anımsayalım: Her (olağan) karar çevresi bütün cinsel kimliklerden, her yaştan, her sınıftan farklı ilgileri/ meslekleri ve çıkarları/ beklentileri, dünya görüşleri farklı olan bireylerin toplamından oluşur (ya da oluşması beklenir).

Şimdi katılımıla ilgili güçlükleri en basitinden başlayarak yanıtları sıralayalım:

- Karar çevresinin demografik olarak büyümesi, (yüz yüze) tartışmanın sağlıklı bir biçimde yapılabilmesini güçleştirebilir,
- Alınması gereken kararın (coğrafi ya da kapsam olarak) niteliği, geniş bir çevrenin katılmasını gerektirebilir,
- Alınması gereken kararların yarıçapı genişledikçe/ büyüdüğü, bu sorun üzerinde tartışmak özel uzmanlık bilgileri/ becerileri gerektirebilir,
- Katılımcıların sorunların ayrıntılarına girebilmek için zamanları/ gündelik yaşamlarıyla ilgili zaman bütçeleri yeterli olmayabilir,
- Alınması gereken kararlar, karar çevresindeki bireylerin bilgi düzeyini teknik olarak aşabilir,
- Bireylerin karar alınması gereken her konu ile ilgilenme istekleri/ nedenleri olmayabilir; bazı alanlarda karara katılmayı anlamlı/ gerekli görmeyebilirler, (bunun tam tersi de olabilir, katılımcılar bazı konulardaki kararları temsilciye devretmek isteyebilirler).
- Belki en sonunda, bütün bireylerin her hangi bir süreçle ilgili olarak katılım arzularının/ isteklerinin hiç olmaması da söz konusu olabilir. Onlar sadece belirli bir rasyonellikle oluşmuş nesnel bir çevrenin kendileri için sağlanmış olmasını, bununla ilgili kararların kendisi için/ kendisi dışında alınmış olmasıyla yetinmeyi, toplumun uygarlık düzeyine göre bir özgürlük olarak düşünmeyi seçmiş olabileceğini de söyleyebiliriz.

Sorun alanları

Katılımla ilgili olarak bir de çözümlemesine ve kararlarına katılmamız gereken sorun alanlarının özelliklerine bakalım: Sadece anlatım/ anlaşılma kolaylığı nedeniyle sorun alanlarının/ gereksinimlerin de (her zaman güçlü ya da zayıf içsel bağlantıları olmakla birlikte) çeşitli hiyerarşik kademelerden oluştuğunu biliriz.

- En yakın çevremiz, aile çevresi,
- Apartman ya da site/ konut çevresi,
- Ortaklaşa iş yaptığımız, birlikte iş ya da ticaret ya da üretim yaptığımız çevre
- İçinde çalıştığımız sivil toplum çevresi ya da sendika veya meslektaşlar çevresi,
- Sokak ya da mahalle (köy) çevresi
- Semt ya da yaşadığımız kentin ilçesiyle ilgili sorunlar
- Kentle ilgili çevre, kentsel politikalar veya stratejiler
- İçinde yaşadığımız il ya da bölge veya ülkesel sorunlar çevresi, genel ülkesel politikalar
- Uluslararası sorunlar çevresi, savaşlar, göçler-iltica, insanlıkla/ evrensel insan haklarıyla ya da doğa / ekoloji-canlılar alemi ile ilgili kararlar (belki bunu uzayın kirlenmesine kadar da genişletebiliriz?)

Sorun ölçeği ve buna bağlı olarak gerekli karar çevresinin büyüklüğü ve oluşum biçimi değiştikçe ve genişledikçe, katılım türleri ve tekniklerinin değişmesi de gerekli olacaktır.

Karar ve sorun hiyerarşisine kabaca baktığımızda karara katılması gereken bireyler bakımından:

Sorunların,

- ölçekleri ve karar almak için gereken zaman arttıkça (ya da tartışmayı sonlandırabilmek için uzun bir zamanın gerektiği),
- önemleri ve aciliyeti, çeşitli nedenlerle azaldıkça,

katılım isteği ve olanağı giderek anlamsızlaşır ve gereksizleşir. Bazı durumlarda ve ölçeklerde daha iyi kararların alınabilmesi için, farklı katılım türlerini etkin bir biçimde kullanmaya ihtiyacımız olduğu bir önceki hafta sunulan listelerden zaten açıkça anlaşılacaktır.

Katılım talebi

Yukarıdaki sorunun tartışılmasının genişletilmesi gerektiği açık olmakla birlikte şimdilik katılımı ilgili iki farklı duruma değinerek tartışmayı ilerletelim. Bunlardan birincisi, katılım talebinin aşağıdan yukarı doğru mu örüldüğü ve talep edildiği ya da yukarıdan aşağıya doğru mu talep edildiği ile ilgilidir. Katılım talebinin ve örülmesinin nereden doğru başladığı önemli ve belirleyici bir özelliktir. Genellikle aşağıdan yukarı örülen katılım taleplerini demokratik, yukarıdan aşağıya doğru örülen talepleri de diktatöryel olarak adlandırmak olasıdır (elbet bu adlandırmanın, çok genel olduğu için yanıltıcı olabileceği durumları, göz önünde tutmak gerekir).

Ayrıca, katılım bazı durumlarda “yasa gereği” olarak da, tanımlanmış olabilir: STK’ların, sendikaların, ya da apartman yönetiminin genel kurullarına ya da belediye veya ulusal meclisin oturumlarına katılmak yasa gereği ama yaptırımı olmayan bir zorunluluktur. Bu durumda katılım isteğinin ya da katılıma zorlamanın yönü üzerinde durulabilir.

İkincisi ise katılım talepleri sistematığı ile ilgili olarak düşünülebilir: Rastgele/ bazı sorunlar için bazen, bazı durumlarda bir katılım talebi ve uygulaması mı söz konusu yoksa sistematik olarak bütün sorun türleri için ve her sorun türünün bütün ölçekleri/ bütün karar çevresi ölçekleri için katılım söz konusu mu? Katılım sistematığının niteliği, yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarı doğru örülen talepler bakımından her seferinde farklı anlamlar taşıyabilir.

Taksim Meydanı için açılan yarışma ve yapılan oylamanın sonucunda kazanan proje. Tartışmaya başlarken kullandığımız örneği düşünecek olursak (**İstanbul Büyükşehir Belediyesi**’nin **Taksim Meydanı**’nın düzenlemesi için, açık bir proje yarışması açması ve ilk üç projeden birini İstanbulluların seçmesini istemesi) burada hem yukarıdan aşağı doğru örülen, hem de sistematik olmayan/ rastgele (İstanbul’un sorunların biri/ ama önemli biri için) yapılmış bir katılım talebi/ çağrısı örneği görüyoruz. Gezi sırasında ortaya çıkmış olan katılım talebi ise aşağıdan yukarı doğru ve rastgele olmanın (belki sistematikliğin, kendiliğinden/ önceden belirlenmiş olmaksın/ spontan patlamalar biçiminde olmasının) bir örneğidir. Burada amacımız, bunun iyi-kötü ya da yeterli olup-olmadığı ile ilgili bir tartışma değil. Sadece, katılım ile ilgili diğer kavramları/ özellikleri vb., çözümleye çalışmak...

Yukarıda, “katılım nedir?” sorusu ile ilgili tartışmanın ancak bir kısmı yer alıyor. Gelecek hafta tartışmayı başka bir kısmı ile sürdüreceğiz.

Akın Atauz